

A Pannon Filharmonikusok szerda esti (19.30) filmzenei koncertje a POTE Romhányi Aulájában ritkaságokat és örökzöldeket is tartalmaz. Erich Wolfgang Korngold (1897–1957) 1938-as, Robin Hood kalandjai című filmzenéje a különlegességek közé tartozik, miként Leonard Rosenman (1924–2008) 1955-ös Az Édentől keletre filmzenéje is, akárcsak az Oscar-díjas Ben Hur zenéjét komponáló Rózsa Miklós (1907–1995) 1961-es El Cid – A legenda című filmzenéje. Andrew Lloyd Webber (1948–) Az operaház fantomja című megfilmesített műve azonban már az örökzöldek kategóriájába tartozik, akárcsak John Williams (1932–) Schindler listája című filmzenéje. A koncert csúcspontját az Oscar-díjas Csillagok háborúja több részéből válogatott zenekari szvit jelenti.

A 19. század utolsó évtizedében a francia Lumière testvérek által világhódító útjára indított „mozgófilm” művészetté válásának első évtizedeiben igencsak igényelte a zene jelenlétét, lévén, hogy maga a „vetített film” még néma volt. Így a legtöbb moziban zongoristák játszottak különböző darabokból összeállított, a film hangulatát közvetítő muzsikákat, vagy épp „rögtönöztek”. Mint kuriózumot érdemes elmondani, hogy tizenéves kora végén Sosztakovics is kísért filmzenét. Az első hivatalosan mozgófilmhez komponált zenét 1908-ban az akkor már 73 éves francia zeneszerző, Camille Saint-Saëns írta a Guise hercegről szóló francia filmhez. De jelentős volt a 30 filmzenét alkotó Arthur Honegger tevékenysége is, akinek Nyomorultak című, 1934-ben komponált öttételes filmzeneszvitje indította el a magyar származású Rózsa Miklóst is a filmzeneszerzői karrier útján. A hangosfilm megjelenésével aztán végleg kiemelt szerepet kapott a két művészeti ág, a film és a zene immár alkotó jellegű összefonódása, amelyben a felhasznált korábbi dallamok mellett a legfontosabb irány az eredetileg is az adott műhöz írt zenéé lett. Mai koncertünk ebből a sokszínű, gazdag zenei világból válogat, melynek zeneszerzői a következők, avagy a filmekben is látható angolos formában,

Erich Wolfgang Korngold (1897. V. 29. – 1957. XI. 29.): Robin Hood kalandjai (1938)

Az Osztrák–Magyar Monarchiában, Brünnben (a mai Brno) született osztrák komponistát már fiatal korában olyan zeneszerző világnagyságok tartották „zenei zseninek”, mint Gustav Mahler, aki a kilencéves Erichet hallva nyilatkozott róla ekképp és ajánlotta Zemlinsky tanítványának, de Richard Strauss is felső fokban beszélt róla. Hóember című, 11 évesen komponált

pantomimja pedig 1910-ben Bécsben, Ferenc József császár jelenlétében keltett szenzációt. Egy évvel később írt II. zongoraszonátáját 1912-ben Artur Schnabel vitte európai koncertkörútra. Négy operája közül az 1920-ban írott A holt város világhírűvé lett, s olyan komponisták halmozták el dicséretekkel, mint Richard Strauss és Puccini. De írt egy zongoraversenyt bal kézre, az I. világháborúban jobb kezét vesztő Paul Wittgensteinnek, egy gordonkaversenyt és egy-egy napjainkban méltán gyakran játszott hegedűversenyt és szimfóniát, melyek a II. világháborút követően utóromantikus stílusukkal keltettek meglepetést, napjainkban pedig népszerűséget. Emellett csaknem tucatnyi Strauss-, Offenbach- és Fall-operettet is meghangszerelt (Egy éj Velencében, A denevér, A szép Heléna).

A csaknem 30 filmzenét komponáló Korngoldot épp A denevérben és A szép Helénában vele együtt dolgozó világhírű rendező, Max Reinhardt hívta meg 1934-ben Hollywoodba, hogy egy, Mendelssohn Szent Iván-éji álom című kísérőzenéje nyomán készülő amerikai filmhez írjon új hangszerelést. S ezzel kezdetét vette egy páratlan filmzeneszerzői karrier, mely már 1936-ban Oscar-díjat hozott neki az Anthony Adverse, majd 1938-ban egy újabb Oscart, a mai koncerten is felhangzó Robin Hood kalandjai című filmmel, melynek főszerepeit Erroll Flynn és Olivia de Havilland játszotta, a rendező pedig Kertész Mihály volt. Később a zeneszerző úgy nyilatkozott, hogy a Robin Hood kalandjai mentette meg az életét, mivel a filmmel kapcsolatos munkák miatt nem tért vissza Ausztriába, hanem végleg Amerikában maradt, ahol még két művét jelölték Oscarra: Erzsébet és Essex magánélete (1939), A tengeri sólyom (1940). 1946-ban komponálta utolsó filmzenéit, a Brontë nővérek nyomán írt Devotiont (Szenvedély) és Bette Davis főszereplésével a Deceptiont (Csalódás), 1955-ben azonban még elkészítette a Wagner életéről szóló Tűzvarázs című film adaptációját. Korngold filmzenéinek stílusáról Brendan G. Carroll a következőket írta: „Minden filmet úgy kezelt, mint egy »ének nélküli operát«, melyben minden szereplőnek megvan a maga vezérmotívuma. Korngold erőteljes romantikával alkotott, gazdag melodikával és bonyolult ellenpontos partitúrával, melyek a filmtörténetben Richard Strauss és Liszt Ferenc szimfonikus költeményeinek legjobb példáivá váltak. Azt akarta, hogy amikor a mozgóképtől »elválnak« ezek a partitúrák, egymagukban is megálljanak a koncertteremben. Stílusa mély nyomot hagyott a modern filmzenében.”

Leonard Rosenman (1924. IX. 7. – 2008. III. 4.): Édentől keletre (1955)

A Brooklynban (New York) született amerikai filmzene- és koncertkomponista II. világháborús csendes-óceáni katonai szolgálata utána a kaliforniai Berkeley Egyetem főiskolai szakán végzett. Többek között tanára volt Arnold Schönberg, Roger Sessions és Luigi Dallapiccola. Mintegy 70 filmzenéje között olyan művekhez komponált muzsikát, mint a James Dean főszereplésével világsikerrel elért Édentől keletre (rendező: Elia Kazan) és a Haragban a világgal/Ok nélkül lázadó (Nicholas Ray filmje), a Fantasztikus utazás (1966), A gyűrűk ura (1978), a Cross Creek (Kereszt a pataknál) vagy a Star Trek IV. Hazatérés (1986). Kísérőzenéi között találjuk a Twilight Zone (Alkonyzóna) című amerikai tv-sorozathoz írottat. Kétszer kapott Oscar- (Barry Lyndon, 1975; Bound for Glory, 1976) és Emmy-díjat (Sybil, 1976; Friendly Fire, 1979).

Andrew Lloyd Webber (1948. III. 22.): Az operaház fantomja (1986)

Andrew Lloyd Webber a 20. század utolsó harmadának legjelentősebb musicalkomponistája, olyan világhírű színpadi művek szerzője, mint a József és a színes szélesvásznú álomkabát

(1968), Jézus Krisztus Szupersztár (1971), Evita (1976), Macskák (1981), Song and Dance (1982), Starlight Express (1984), Az operaház fantomja (1986), Aspects of Love (1989), Sunset Boulevard (1993), de írt egy latin nyelvű gyászmisét is, édesapja emlékére: Requiem (1985). Az Evita filmváltozata Madonnának írt eredeti daláért Oscar-díjat kapott (1997, You must love), emellett hét Tony- és három Grammy-díj és még számtalan kitüntetés birtokosa, 1992-től lovag, 1997-től báró. Az operaház fantomja című musical Gaston Leroux 1911-ben megjelent regényén alapul, és mára a világ egyik legsikeresebb színpadi produkciójának számít: több mint 3 milliárd dollár bevételt hozott. 1986-ban mutatták be a londoni West Enden, a Her Majesty's Theatre-ben, és az azóta eltelt időben 18 ország több mint 65 ezer előadásán nagyjából 80 millió néző látta, 2003 augusztusában tartották a 7000. előadását. A Fantom-előadások több mint 50 rangos elismerést, köztük három Olivier-, hét Tony- és hét Drama Desk díjat kaptak. A darab Broadway-premierje 1988 januárjában volt a Majestic Theatre színpadán, és azóta is műsoron van; ezzel a második leghosszabb ideje futó musical lett a Macskák után, több mint 10 millióan látták. A musical eredeti szereposztással rögzített lemezfelvétele – Michael Crawford és Sarah Brightman főszereplésével – minden idők legsikeresebb cast albuma lett az eladott 40 millió példánnyal, egyben az első a brit zene történetében, mely a slágerlista élére került. Az 1988-as Broadway-bemutató után kereste meg Webbert Joel Schumacher amerikai rendező, hogy elkészíthesse a mű filmváltozatát. Miután azonban Webber épp akkoriban vált el az őt a mű megírására is ihlető Sarah Brightmantól, a rendezővel való barátság ellenére is 15 évet kellett várni, hogy megvalósulhasson a terv, melyre végül is 2004-ben került sor. A filmváltozat lehetővé tette Webber számára, hogy újra átnézze az eredeti felvételeket, és – mivel belefért a költségvetésbe – teljes zenekari változatban adják elő a darabot. Sőt, írt egy teljesen új dalt, emellett kísérőzenét is komponált a forgatókönyv megfelelő részeihez. Ez a fajta munka nem volt idegen számára, hiszen pályája kezdetén maga is írt filmzenét.

A mű rövid története: Christine Daae, a fiatal szoprán énekesnő a párizsi Opera Populaire tagja egy napon titokzatos pártfogóra talál, s azt hiszi, hogy ő a „Muzsika Angyala”, akiről korán meghalt apja beszélt neki. Az idegen azonban nem az Angyal, hanem a rejtélyes Fantom, aki rettegésben tartja a színház művészeit. Csak Madame Giry, a balett-tanárnő tudja, hogy aki a színházépület katakombái között rejtőzik, valójában egy torz arcú zenei géniusz. Az operaház temperamentumos dívája, La Carlotta az új előadás próbáinak közepén távozik, a színház menedzserei pedig nem tehetnek mást, mint az újonc Christine-t állítják helyette rivaldafénybe. A varázslatos bemutatkozás nemcsak a közönséget bűvöli el, hanem a Fantomot is. Ezentúl csak a lány érdekli, és mindent elkövet, hogy pártfogoltja az opera új csillaga legyen. Szereti és bátorítja, egyengeti a karrierjét, de nem ő az egyetlen férfi, aki felfigyelt a fiatal énekesnőre. A színház gazdag patrónusa, Raoul de Chagny is körüludvarolja a lányt szerelmével. Christine-t rabul ejti ugyan karizmatikus és rejtőzködő mentora, de kétségkívül jobban vonzódik a rámenős és jóképű Raoulhoz, ami felbőszíti a Fantomot...

Rózsa Miklós (1907. IV. 18. – 1995. VII. 27.): El Cid – A legenda (1961)

A magyar filmzeneszerzés legnagyobb mestere budapesti és lipcsei tanulmányait követően Palócföldön gyűjtött népdalokat, s ez meghatározó nyomot hagyott pályakezdő szimfonikus és kamaraművein, akárcsak filmzenéinek egy jó részén is. Első publikált zenekari művét, a Richard Strauss által is dicsért, eredetileg op. 10-es, később op. 25-ösként átdolgozott Magyar szerenádöt Dohnányi Ernő mutatta be Budapesten, a világsikert hozó Téma, variációk és finálé című, 26 évesen, 1933-ban Párizsban komponált op. 13-as művét pedig olyan világhírű

karmesterek tartottá repertoárjukon, mint a mű megírását ösztönző Bruno Walter, Charles Münch, Karl Böhm, Ormándy Jenő, Solti György vagy Leonard Bernstein. Szimfonikus művei között találhatunk 1-1 zongora-, hegedű-, brácsa- és gordonkaversenyt, utóbbit 1969-ben Starker Jánosnak ajánlotta, CD-világpremierjére azonban halála évében, 1995-ben a Pécsi Szimfonikus Zenekar vállalkozott Howard Williams vezényletével, az Amerikában élő Rejtő Péter szólójával. A filmzeneszerzéssel való kapcsolatot a svájci zeneszerzővel, Arthur Honeggerrel való megismerkedésének köszönheti, akivel Párizsban 1934-ben egy közös szerzői estet tartottak. Honegger megmutatta Rózsának az akkor a Nyomorultak című filmhez komponált zenéjét s ez rendkívül inspirálóan hatott az ifjú magyar zeneszerzőre. Rózsa ekkor kapott felkérést a Hungária című balett megírására, s az új mű olyan hatalmas sikert aratott Londonban, hogy ez vezetett első filmzenei felkéréséhez. Itt került ugyanis kapcsolatba Alexander Korda rendezővel, akinek filmes társulatával nem sokkal a háború angliai kitörése után, 1940-ben Amerikában telepedtek le. Rózsa Miklós filmzeneszerzői karrierje is a Hollywoodban befejezett Korda Sándor-filmmel, az 1940-es Bagdadi tolvajjal kezdődött, és élete során több mint száz filmhez komponált kísérőzenét. Oscar-díjra 17 nevezést kapott, ebből háromszor el is nyerte a legjobb filmzenéért járó szobrocskát: 1945-ben az Alfred Hitchcock által rendezett Spellboundért (Elbűvölve), 1947-ben a George Cukor rendezte A Double Life-ért (Kettős élet) és főművéért, 1959-ben a William Wyler rendezte Ben-Hurért. Ennek hangszerelésében egyébként együtt dolgozott a Bátaszéken született és szintén Hollywoodban letelepedett magyar zeneszerzővel, Zádor Jenővel. De ő komponálta a Korda Zoltán rendezte A dzsungel könyve vagy a híres Hitler-ellenes Ernst Lubitsch-film, a Lenni vagy nem lenni zenéjét is. Az pedig kuriózum mind a film-, mind pedig a zenetörténetben, hogy Billy Wilder Rózsa Miklós egyik nem filmhez komponált zenéje, a Hegedűverseny annyira megihlette, hogy erre a műre építette 1970-es, Sherlock Holmes magánélete című filmjét.

Az 1961-es El Cid – A legenda című, Anthony Mann által rendezett háromórás történelmi filmpozs az Ibériai-félsziget jó részét megszállva tartó arabok ellen jelentős hadisikereket elért legendás 11. századi kasztíliai hadvezér, El Cid romantikus történetét beszéli el. Cid Charlton Heston volt, a női főszereplő Sophia Loren.

Rodrigónak (El Cid) minden adottsága megvan ahhoz, hogy igazi hős legyen: bátor, jóképű fiatalember reményteli jövővel. Egy kasztíliai nemes fiaként jó barátságban van Fernando király elsőszülött fiával, és mély szerelemben Gimenával, Gormaz hercegének lányával. Amikor árulás következtében a király és fia meghal, Rodrigónak is el kell hagynia az udvart az áruló és féltékeny cselszövők mesterkedéseinek köszönhetően. Amikor az új király országát a mór hódítók megtámadják, a száműzött Rodrigo harcba száll az ellenséggel, hogy szeretett hazáját megvédje. A harcokban bátorságával kitűnő hős visszanyeri helyét a királyi udvarban, és elnyeri Gimena kezét is.

Az El Cid lehetőséget nyújtott Rózsa számára, hogy egy kicsit elmélyedjen a 11. századi spanyol folklór világában, és saját epikus zenei világát a gyűjtéséből származó motívumokkal elegyítse, sokak szerint élete legcsodálatosabb főtémáját megkomponálva ezzel. Maga a zeneszerző ezt a művét tartotta utolsó jelentős produkciójának. Az El Cid betétdaláért és zenéjéért – melyből egy kb. hatperces szvitet készített – Rózsa Miklós Oscar-díj-jelölést kapott.

John Williams (1932. II. 8.): Schindler listája (1993)

A több mint száz filmhez muzsikát író amerikai zeneszerző minden idők egyik legelismertebb

filmzene-komponistája, aki csaknem félszáz jelölés mellett ötszörös Oscar-díjas, a Golden Globe-ot pedig 18 jelölés mellett négyszer nyerte el. Utóbbi jelölésében ő a listavezető, míg az Oscar terén „csak” Walt Disney előzi meg. Tévéműsorokhoz írt zenéért négy Emmy- és hét angol akadémiai díjat kapott, hússzor elnyerte a Grammyt is.

A New Yorkban született komponista 16 évesen költözött Los Angelesbe, ahol Mario Castelnuovo-Tedescónál tanult zeneszerzést. Az amerikai légierőnél végzett szolgálatait után New Yorkba visszatérve a Juilliard Schoolban tanult és dzsesszzongoristaként is tevékenykedett.

Ezekkel a tapasztalatokkal háta mögött tért vissza újra Los Angelesbe, ahol elkezdte filmes karrierjét. 1964 és 2009 között több mint száz filmhez írt zenét, közöttük olyan világhírűekhez is, mint: Hogyan kell egymilliót lopni? (1966), Sugarlandi hajtóvadászat (1974), Pokoli torony (1974), Cápák háborúja (1977–2005), Harmadik típusú találkozások (1977), Superman (1978), Az elveszett frigyűző fosztogatói (1981), E.T. – A földönkívüli (1982), Indiana Jones és a végzet temploma (1984), Az eastwicki boszorkányok (1987), Született július 4-én (1989), Reszkessetek, betörők (1990), Hook (1991), JFK – nyitott dosszié (1991), Jurassic Park (1993), Schindler listája (1993), Ryan közlegény megmentése (1998), Harry Potter (2001–2004), Egy géza emlékirata (2005).

Amint a felsorolásból is látható, Williams a világhírű amerikai filmrendező, Steven Spielberg egyik állandó filmzeneszerző partnere, így a Schindler listájában is, amely a bemutatását követő évben, 1994-ben hét Oscar-díjat kapott, így a legjobb eredeti filmzenéért is. A holokauszt alatt több mint ezer lengyel zsidó életét megmentő német üzletember, Oskar Schindler történetét elbeszélő életrajzi filmben rendkívül fontos szerepet kap a zene, melynek egyik szép, hegedűszólós részletét a Pannon Filharmonikusok Roby Lakatossal közös, 2010-es újrakiadásán előadták már.

Csillagok háborúja/Star Wars (1977–2005)

A fenti listából is kitűnik, John Williams egyik legelső, valóban osztatlan világsiker arató filmzenéje az 1977-es Csillagok háborújához kötődik, melynek „folytatásaihoz” is ő írt zenét egészen 2005-ig. Az 1977-es Egy új remény című „IV. részhez” írott zenéből a főtéma olyan sikeres lett, hogy számtalan feldolgozást ért meg szinte azon nyomban, kezdve a japán szintetizátoros Tomita „fütyös” átdolgozásától több szimfonikus zenekari átültetésig. A filmek zenei részleteiből több koncerttermi előadásra szánt szvitet állítottak össze, melyek közül a leggyakoribb változat a következő öt tételt tartalmazza: 1. Főtéma, 2. Leia hercegnő témája, 3. Birodalmi induló (Darth Vader témája), 4. Yoda témája, 5. Trónterem és zárótéma.

A koncert helyszíne POTE Romhányi Aula

Időpontja: Október 6. 19,30 óra